

**A TEREPI OKTATÁS FONTOSSÁGA ÉS ALKALMAZÁSÁNAK
LEHETŐSÉGEI A FENNTARTHATÓSÁG PEDAGÓGIÁJÁBAN,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ ÉRZÉKENY TERMÉSZETI TERÜ-
LETEKRE**

**THE IMPORTANCE OF OPEN AIR TEACHING AND THE
POSSIBILITIES OF ADOPTIONS IN SUSTAINABILITY
TEACHING, ESPECIALLY IN SENSITIVE NATURAL AREAS**

SZÁKOVICSNÉ BÉRCZY DÓRA JUDIT¹ – LAKOTÁR KATALIN²

¹Széchenyi Ferenc Általános Iskola, 9400 Fertőszéplak, Soproni u.1
dodoka4@gmail.com

²Nyugat-magyarországi Egyetem Természettudományi és műszaki Kar
Földrajz és Környezettudományi Intézet, Szombathely, Károlyi Gáspár tér
4. katageo@ttk.nyme.hu

Abstract: The aim of this thesis is to show the importance of open air teaching in sustainability education. The examination was made in the circle of public school students by completing questionnaires. On basis of this testing, we can state that children do need open air, partical teaching. They can get to know tradicion, culture directly which may be accepted. They better understand the ecological processes, pay attention to the geological formations and understand the more important protection of sensitive natural areas.

1.Bevezetés

A természetes rendszerek, természet közeli állapotok fenntartása, és a környezeti károk helyreállítása jelen feladatok között szerepel az emberiség számára. Kutatások szólnak arról, milyen fontosak a vízkészleteink, hogy lehet megóvni a légkör tisztaságát, a talaj termékenységét. Az emberiség 25%-át a karsztvíz bázis látja el ivóvízzel. Azonban ezek ökológiai rendszere nagyon sérülékeny. Antropogén hatások érik, melyek által olyan károk keletkeznek, melyek kedvezőtlenül befolyásolják a vízkészletet, értékes barlangi életet, kialakult barlangi formakincset. (KEVEINÉ BÁRÁNY 2003.) Az ökológiai rendszerek feltérképezése, megértése fontos. Ezen kutatások iránt a fiatalok, gyerekek érdeklődését is fel kell kelteni, hiszen ki kell nevelni a következő generáció kutatóbázisát és érzékennyé kell tenni őket, hogy felelősséget érezzenek környezetükért. Erre hívja fel a figyelmet az a

10 éves program, amit 2005-ben kezdtek és a „*Fenntarthatóságra Nevelés Évtizedének*” nevezték el.

A Nemzeti Alaptanterv kiemelten foglalkozik a fenntarthatósággal, környezettudatossággal. Elvárja, hogy a diákok be legyenek kapcsolva a közvetlen és tágabb környezetük megismerésébe, megóvásába. (NAT 2012, LÜKŐ 2013)

A dolgozat célja, hogy bemutassa mennyire fontos a terepi oktatás a fenntarthatóságra nevelésben. „*A fenntarthatóság az emberiség jelen szükségleteinek kielégítése, a környezet és természeti erőforrások jövő generációk számára történő megőrzésével egyidejűleg*” (GYULAI 2000) A magyar Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia 2007-es állásfoglalása szerint segíti a hazai társadalmi- gazdasági- környezeti folyamatok előmozdítását a fenntartható fejlődés irányába. (HAVAS 2001) Az oktatás ezáltal fontos szerepet kap a három lépcső összekapcsolásában, miközben koncentráltan figyel a felnövekvő nemzedék érzelmi és értelmi fejlődésére. A fenntartható fejlődés pedagógiája több területet felölel. Ezek a tantermi oktatás, tantermen kívüli erdei iskolák, túrák, de az informális és non-formális oktatás is ide tartozik. Mindnek a lényege, hogy a társadalmi- gazdasági- környezeti folyamatok interdiszciplináris megértése úgy következzen be mind a gyermek, mind a felnőtt számára, hogy az a mindennapos élet részévé váljon, s környezettudatos magatartást mutasson. (CZIPPÁN 2006, KOVÁTSNÉ NÉMETH 2006, KÖNCZEY - BOGNÁRNÉ HÉJJA 2014)

A fenntarthatóság pedagógiájának egyik sarkalatos kérdése a hol és hogyan. Lehet ugyan a tanteremben is oktatni, integrálni a témaköröket, de a terepen történő oktatás a pedagógiai feladatok teljes körét felöleli (NÉMETHNÉ KATONA 2012). A terepi oktatás fontosságát egy tanulócsoporthoz tapasztalatai alapján mutatjuk be. Feltévéseink, hogy az erdei iskolai programban résztvevők tudatosabban, érzékenyebben viszonyulnak környezetükhöz.

2. A 13-15 éves tanulók erdei iskolai tapasztalatainak vizsgálata a terepi oktatás fontosságát szempontjából

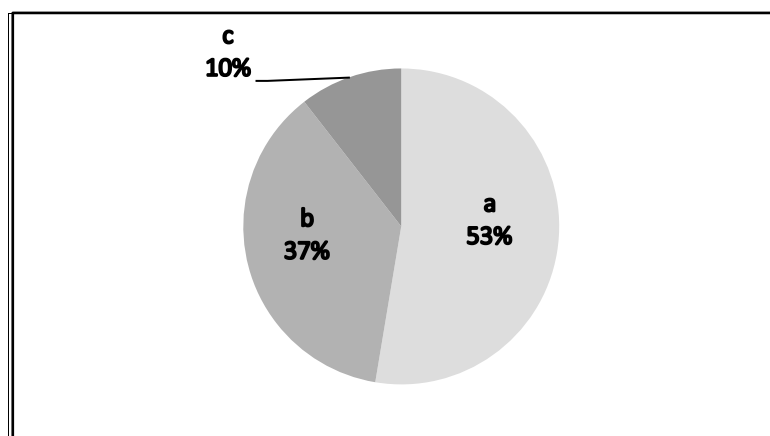
A táborban részt vevő gyerekek Fertőszéplakról érkeztek. Számukra teljesen új természeti környezetet mutattunk. Sokan közülük nem voltak még ezeken a helyeken, pl.: a Tapolcai- tavasbarlangban, vagy a Szentbékakála határában található kötengernél. Megláthatták milyenek a barlangi képződmények, pl.: gömbüst, szinlők, kagylók, vagy hogyan tör a felszínre a hűsítő karsztvíz a Theodora forrásnál. A kerékpáros közlekedés előnyeit és fontosságát is megtapasztalhatták.

2.1. A kutatás módszere

2013 és 2014 augusztusában kerékpáros Ökotábort tartottunk a Tapolcai-, és Káli-medencében. Nyílt végű kérdésekből összeállított kérdőív segítségével történt a tábor feladatainak kiértékelése a terepi oktatás és a fenntarthatóság pedagógiájának szempontjából.

2.2 A környezeti elemek, a hagyományos gazdálkodás értékelése

A felmérés során a megkérdezett tanulók 36%-a már részt vett természetvédelmi, öko stb. táborban. A résztvevők közül 15%-uk kétszer volt ilyen jellegű táborban, 21 %-uk több alkalommal vett részt hasonlóban, s 47%-uknak, többségnek, ez volt az első találkozása a terepi oktatás ezen formájával, ők nagyobb izgalommal készültek az erdei iskolába. A kérdőív 3. kérdése a meglátogatott helyek tetszésére vonatkozott. A válaszok megoszlását az 1. ábrán mutatjuk be.

1. ábra: A környezeti elemek tetszési aránya

Jelmagyarázat: a. természetes környezet, b. csoportos foglalkozás, szabadidő, c. emberi alkotás

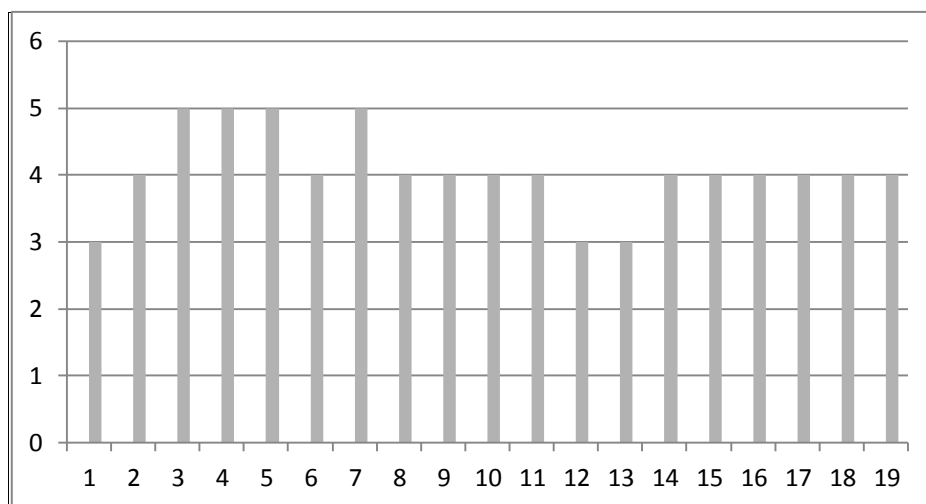
Fig. 1: Optionally rate of region

Legend: a. nature area, b. teamh activities, leisure time, c. human creation

Az 1. ábra diagramján látható, hogy a résztvevő gyerekek igaz, csak kis eltéréssel, de a természetes környezetet választották. Ezeket az értékeket előremutatónak lehet venni, azonban messzemenő következtetéseket még nem vonhatunk le a megkérdezettek kis száma miatt. A természeti környezet megjelölése a szemléletmód kialakulása és továbbfejlesztése miatt fontos. A többség a társakkal eltöltött kellemes élményeket jelölte be. A természeti oktatásban ez is lényeges elem, ezért nem lehet negatívként értékelni a válaszadást. A feltárt helyzetet jól kell használnunk, a tanulók számára a

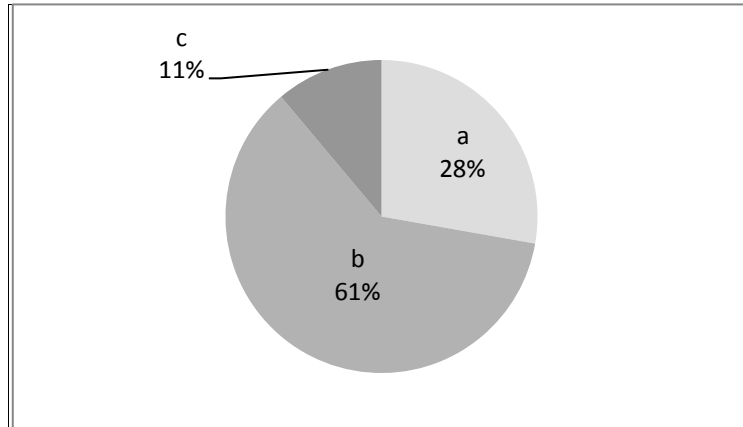
természeti környezetben kell biztosítani lehetőséget arra, hogy társaikkal jól érezzék magukat. Ha lehetőséget adunk a pozitív attitűd fejlődésének, akkor a későbbi feladatok is pozitívan fognak hatni a résztvevőkre.

A Mennyire nyerte el tetszésedet a népi építészet, állattartás, hagyományos gazdálkodás, a falusi élet? kérdésre adott válaszokból kitűnik, hogy a többségnek tetszettek a kulturális emlékek. (2. ábra) Megfigyeltük a homlokzatokat, ezeket le is rajzolták. Az állattartásról is sok kérdés érkezett. Akik kérdezgettek, tőlük érkeztek az öt pontos válaszok. Csak néhányuk válasza volt semleges. Őket annyira nem hozta lázba az emberi alkotás és a falusi élet. Az aznapi látnivalók más területe iránt vonzódtak inkább. A felmérés fontosnak tekinthető a hagyományaink megőrzése, és a fenntartható gazdálkodás továbbfejlesztése szempontjából.

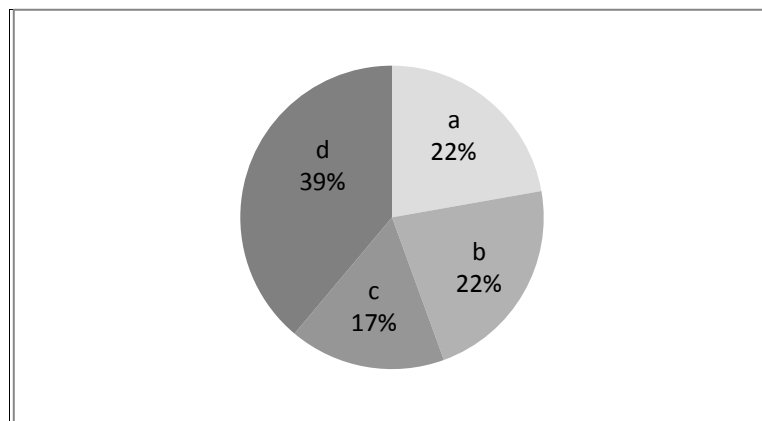
2.ábra: A helyi hagyományok értékelése
Fig. 2: Valuation of local traditions

A hagyományos gazdálkodás létjogosultságára vonatkozó kérdésnél a válaszadók többsége a hagyományok őrzését adta válaszul (3. ábra). Tisztában voltak azzal, ha nem mutatják meg ezeket a lehetőségeket az embereknek, akkor a feledés homályába vész a kultúránk egy része; a tanulók értéknek tekintik azokat.

3.ábra: Hagyományos gazdálkodás
 Jelmagyarázat: a. nincs fogalma, b. hagyományörzés, c. egészséges életmód
 Fig. 3: Traditional farming
 Legend: a. have not idea of it, b. traditionalism, c. healthy living

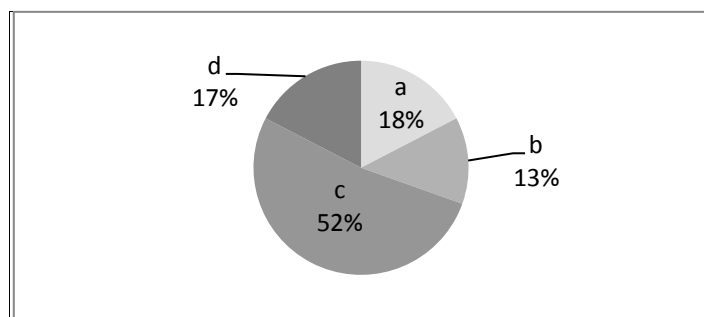
2.3 A tábori események, tanulási módszerek értékelése

4.ábra- Legjobb tábori események
 Jelmagyarázat: a. barátokkal töltött idő, b. kerékpározás, c. látványosság, d. fürdőzés
 Fig. 4: The best event of the week
 Legend: a. passing the time with friends, b. cycling, c. sightseeing, d. bathe

A tábor alatt történt események értékelésénél (4. ábra) látható, hogy szinte egyenletesen oszlanak meg a válaszok. A fürdőzésben, mely némileg több pontot kapott, abban is benne foglaltatik a barátok és a közös élmény. Nem felejthetjük el azt sem, hogy a Balaton a nyár legnagyobb vonzereje a strandolás miatt. A terepi oktatásnál a csoportfoglalkozások miatt lényeges a szociális kompetencia fejlettsége. A közös programokkal, melyek a gyermeki játék és szabadság megélését jelentik megalapozhatjuk a harmonikus

együtt dolgozást. A kerékpáros közlekedésre vonatkozó kérdésre adott válaszok megoszlását az 5. ábrán mutatjuk be.

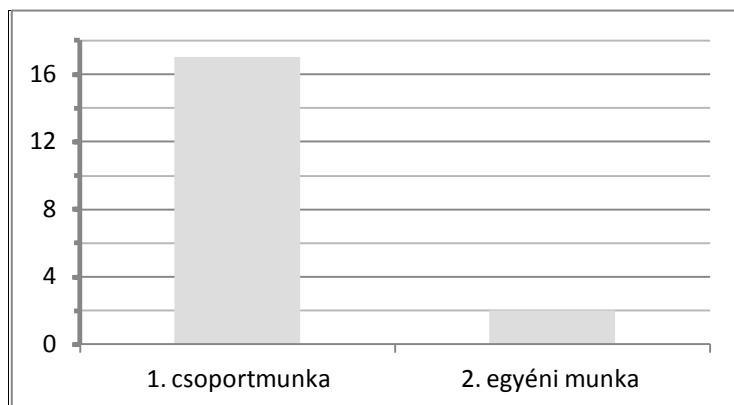
5. ábra- Kerékpáros közlekedés

Jelmagyarázat: a. egészség, b. sport, c. környezetvédelem, d. gyors, olcsó

Fig. 5: Cycling

Legend: a. healthy, b. sport, c. protection of the environment, d. quick, cheap

A válaszok többségében az 5. ábrán a környezetvédelem szerepelt. A gyerekek már el tudják különíteni azokat a tevékenységeket, amelyek a helyes környezeti magatartásban segítenek minket. Az egészséges életmód és az ezzel összefüggő pénzmegtakarítás is megjelenik a válaszok között. Valamikor csak az előzetes tudásukra kell hagyatkoznunk, nem kell mindent elmondani, a cselekedetektől is tudnak következtetni. Ha hagyjuk őket gondolkodni magunknak időt, a gyerekek élményt lehet szerezni. A munkaforrásra vonatkozó kérdésre adott válaszok megoszlását a 6. ábrán mutatjuk be.

6. ábra Munkaformák

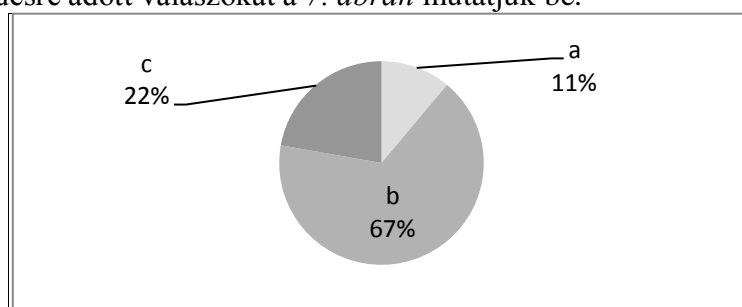
Jelmagyarázat: 1. csoportmunka, 2. egyéni munka

Fig. 6.: Learning method

Legend: 1. teamwork, 2. individual work

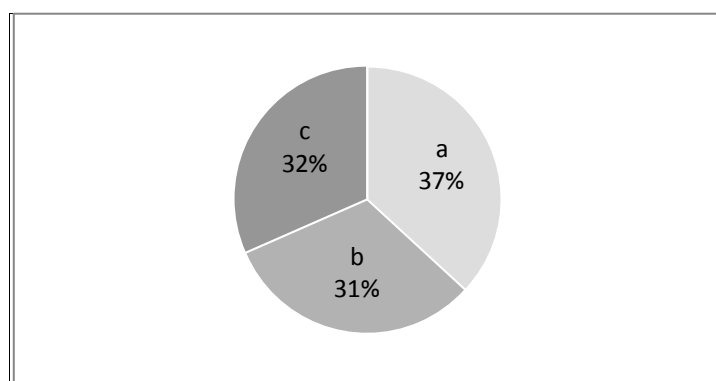
A természetben való oktatásnál a csoportmunkát részesítik előnyben (6. ábra), kihasználva a csoportban rejlő erőt, s támaszkodva arra, hogy az

ember társas lény. A kooperatív technikáknál erre lehet és kell építeni, az egyéni tudást meghaladó közösségi tudást, kreativitást alkalmazni, kihasználni az egymást erősítő viselkedési mintákat. A választott munkaforma előnyei kérdésre adott válaszokat a 7. ábrán mutatjuk be.

7.ábra: Munkaforma lehetőségei
 Jelmagyarázat: a. együttes erő, b. munkamegosztás, c. barátkozás
 Fig. 7: Possibility of learning methods
 Legend: a. cooperation, b. sharing of tasks, c. friendship

A csoportmunkát választók válaszai között a diákok nagy része a munkamegosztást írta válaszként. Bár elég hasonlók egymáshoz a meghatározások, a feladat szétosztását mindenki előnyben részesítette mindamelllett, hogy a társakkal való kommunikáció is fontos volt a válaszadók számára a 7. ábra szerint. A terepi oktatásnál előnyben részesítik a pedagógusok a csoportmunkát és a kooperatív technikákat.

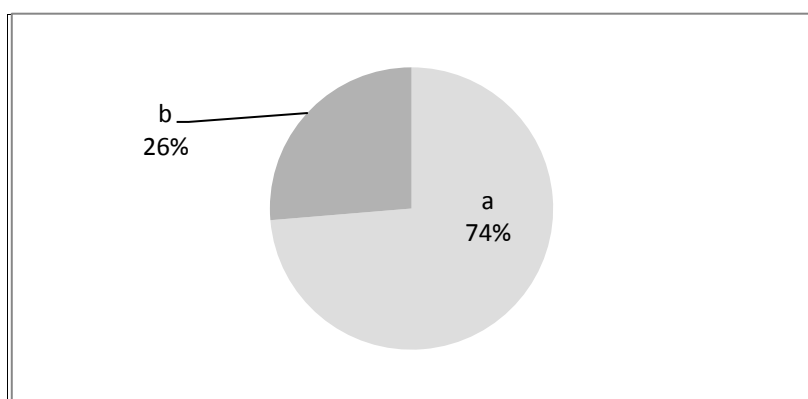

8.ábra: Plakátkészítés
 Jelmagyarázat: a. összegzés, b. emlékezés, c. véleménykifejtés
 Fig. 8: Make a poster
 Legend: a. summarizing, b. remember, c. express on opinion

A Plakátkészítés értékelésének (8. ábra) válaszai egységesek, mégis különbségek adódnak. Valakinek az számított, hogy amit látott, meg tudta osztani a többiekkel. Emellett még az is előkerült, hogy tudásukat tovább tudták bővíteni, mivel a társaik másra figyeltek, amit az összegzéskor el-

mondtak egymásnak. A nap végi produktumot mindenki hasznosnak értékelte, más-más szempontból, ahogy az elméjükben leképződő képek is mások.

A szabadidős programok kérdésre egyöntetű választ adtak a gyerekek. Mindenkinek a társakkal eltöltött szabadidő volt a legfontosabb, s ezek közül is az, amelyik a legtöbb élményt adta számukra - ez a Balatonban való fürdőzés volt. Tábori barátkozásra vonatkozó kérdésekre adott válaszok megoszlását a 9. ábrán mutatjuk be.

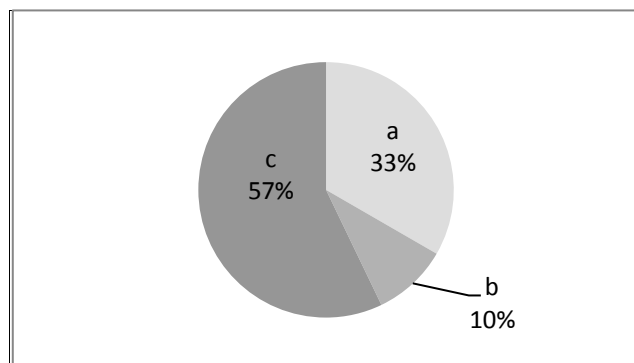

9. ábra: Barátok, barátkozások
Jelmagyarázat: a. szerzett új barátokat, b. mindenki a barátja
Fig. 9: Friendship
Legend: a. make new friends, b. friendship with everybody

A csoport kis iskolából származott, többen osztálytársak voltak. Még így is szert tehetnek új ismeretségekre a gyerekek mindamelllett, hogy az iskolában családias a légkör, és mindenki ismer mindenkit. Különbséget tudnak tenni ismeretség és barátság között. Remélhetőleg ezek a barátságok megmaradnak, s iskolaidőben is tovább fognak szövődni. (9. ábra) Az ilyen és ehhez hasonló táborok az alkalmazott munkaformákkal el tudják érni, hogy az egymással tevékenykedő gyerekeknél barátságok alakuljanak ki, mivel érzik, számíthatnak a másokra.

Részt vennél-e újból ilyen táborban kérdésre egy kivétellel, mindenki igennel válaszolt. A tábor céljai között az is szerepelt, hogy kedvet ébresszen a tanulóknak a természetjáráshoz, s közben ismereteiket bővítsék a körülvevő világról, élvezetes, a tanórai módszerektől eltérő módon.

A kérdőív 14. kérdése az előző indoklását várta el.

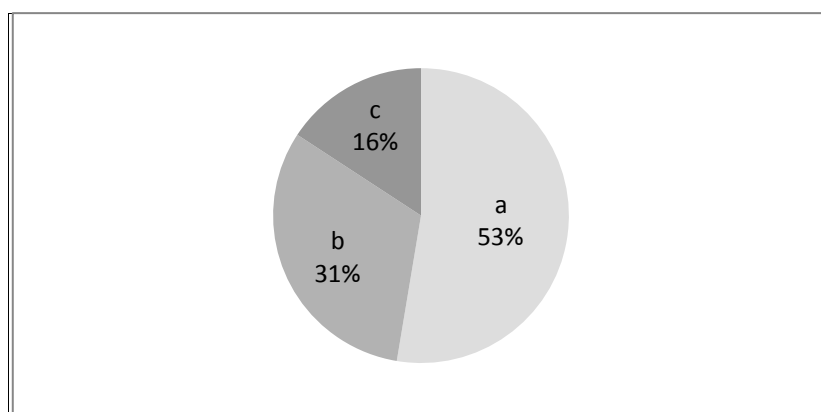
10. ábra -Tábor élményei

Jelmagyarázat: a. új ismeret, b. új barátok, c. jó hangulat és társaság

Fig. 10: Experience of the week

Legend: a. new knowledge, b. new friends, c. good atmosphere

Az indoklásban (10. ábra) nagy számban szerepel az új ismeret, a tudásvágy, természet iránti érdeklődés. A válaszok másik csoportja a jó hangulat, mely az emberi kapcsolatok iránti igény megfogalmazódása. Ezt az attitűdöt, tanulói elvárást lehet környezettudatos magatartás fejlesztésénél jól kamatoztatni. Az érzékeny természeti területek, pl.: a karsztos területek védelmére, megóvására csak úgy tudjuk a tanulókat nevelni, ha kedvet éreznek ezen területek megismeréséhez. Nagyon fontos a pozitív beállítottság, hogy érzékenyek legyenek környezetük iránt.

11. ábra- A tábor célja

Jelmagyarázat: a. természetvédelem, b. táj megismerése, c. jókedv, kikapcsolódás

Fig. 11: Object of the week

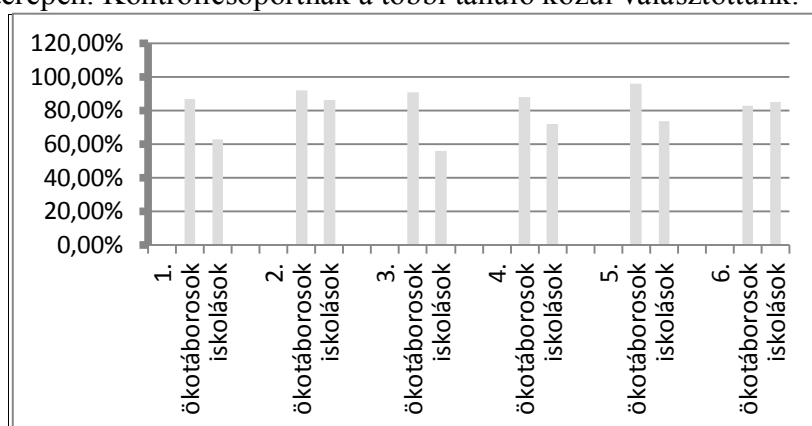
Legend: a. nature conservation, b. recognised the rural, c. good atmosphere

A tábor célját kutató kérdésnél a válaszadók többsége a természetvédelmet válaszolta, mint azt a 11. ábra is mutatja. A válaszokból az vonható le, hogy a diákok tudták, hogy a tábort a környezetvédelem és a táj megismerése

ihlette. Fontos, hogy kimondatlanul is érezzék és tudják, hogy mit miért teszünk egy ilyen szervezett táborban. Napról-napra többet lássanak meg és értsenek az őket körülvevő világból.

2.4. A táborban tanultak ellenőrzése

A tábor után három hónappal, iskolaidőben a gyerekeket rövid kérdőívvel teszteltük le, hogy vajon mennyit tanultak meg abból, amit láttak, tapasztaltak a terepen. Kontrollcsoportnak a többi tanuló közül választottunk.

12.ábra -Karsztos ellenőrző kérdések
Fig. 12: Inquireing, about karst knowledge

A válaszadás a táborban részt vett gyerekeknek ment jobban (12. ábra), hiszen náluk élményekhez volt kötve az információ. Még azoknál a kérdéseknél is jobb volt a válaszadásuk, ami tankönyvből megtanulható lett volna a kontrollcsoportnak is. A 6. kérdés a nemzeti parkokról szóló általános kérdés volt, melyet mindkét csoport szinte azonos módon oldott meg, mivel ez tankönyvben is előforduló tananyag, a táborban nem beszéltünk erről a témáról. Láthatjuk, hogy a terepen történő tapasztalatszerzés bővíti és elmélyíti az iskolában tanultakat. Feltevésünk szerint a terepi oktatással megtanult, megtapasztalt tudás maradandóbb, mint ha csak könyvből szerzett volna információt a gyermek. Együtt kellene alkalmazni az iskolai és a terepi oktatást a mindennapokban is.

3. Következtetések

A módszerek kiválasztásánál szem előtt kellett tartani a fenntarthatósággal szembeni elvárásokat. Változatos, interdiszciplináris, szociális és emocionális hatásúak is legyenek a módszerek, hogy a felnövekvő gyermekek jó polgárai legyenek a jövő társadalmának.

A feladatok elvégzésére a projektoktatást, kooperatív módszereket, játékot, drámapedagógiát, kutatást, rajzolást választottuk. (KOVÁTSNÉ NÉMETH 2006, HAVAS 2001.)

A kérdőív kiértékelése után megállapítható, hogy a táborban részt vevő gyerekek nyitottak voltak a természeti értékek és a terepi oktatás iránt. Működtek a kiválasztott módszerek, elfogadták a feltételeket és együttműködők voltak. Többségének kiderült, hogy a természet megismerése és megszeretése azért fontos, hogy majd felnőtt korukban felelősen tudjanak dönteni és viselkedni a természeti és kulturális értékekkel kapcsolatban. Azonban a kis számú megkérdezettek miatt nem vonható le messzemenő következtetés.

Ennek a munkának a fő célja az volt, hogy egy kiindulópontot határozzunk meg, amelyre további cselekvési programot és azokhoz kapcsolódó vizsgálatokat tudjunk felépíteni. Már most is egyértelműen látszik, hogy további táborok lebonyolítása válik szükségessé. A munka értékét nagy mértékben növelné, ha karszttal foglalkozó szakembereket is be tudnánk vonni a terepi munkába, az ökotáborokba. Ez nem csak érdekes és speciális ismeretekkel bővítené a gyerekek tudását, hanem nagyban megnöveli az érdeklődésüket a téma iránt. A mi célunk pedig pontosan az érdeklődés felkeltése és fenntartása.

IRODALOM

CZIPPÁN K. (2006): Előszó- In: VARGA A. (szerk): Tanulás a fenntarthatóságért. – OKI, Budapest, pp.11-14.

GYULAI I. (2002): A fenntartható fejlődés lényege és megvalósításának akadályai – In: Nemzetközi együttműködés a fenntartható fejlődés jegyében és az Európai Unió fenntartható fejlődési stratégiája. Fenntartható Fejlődés Bizottság, Budapest. 70p.

HAVAS P. (2001): A fenntarthatóság pedagógiai elemei. – Új Pedagógiai Szemle. 2001.szeptember

<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00052/2001-09-ta-Havas-Fenntarthatosag.html>

KEVEINÉ BÁRÁNYI I. (2003): Tájszerkezet és tájváltozás vizsgálatok karsztos mintaterületen. – Tájökológiai Lapok 1 (2) pp. 21-27

KOVÁTSNÉ NÉMETH M. (2006): A fenntartható oktatás és a projektpedagógia.- Új Pedagógiai Szemle 56 (10) pp.68-74

KÖNCZEY R. - BOGNÁRNÉ HÉJJA K. (2014): Oktatás a Fenntartható fejlődés szolgálatában – Forrásgyűjtemény. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Budapest. 51 p.

LÜKŐ I. (2013): A környezeti problémák iránti érzékenyítés a köznevelésben. – Iskolakultúra 23 (12) pp.161-169
NÉMETHNÉ KATONA J. (2012): A környezet és természetvédelmi oktatás terepi lehetőségeinek alkalmazása és módszereinek továbbfejlesztése. – Eruditio Educatio Komarno 7. 2014/4
Nemzeti Alaptanterv (2012):
http://dokumentumtar.ofi.hu/index_NAT_2012.html